

а также сведения личных счетов в борьбе за власть. Особое внимание уделено политическим процессам в Монголии, получившим неоднозначную оценку в историографии.

Автор выявил политические идеологические истоки, причины массовых репрессий и определил трагические судьбы отдельных лиц, таких как интеллектуальные элиты, богачи, национальная буржуазия, ламы и муллы.

Ключевые слова: причины политических репрессий; история монгольских казахов; коммунистический интернационал; Сталин; Чойбалсан.

References

1. Kinaiatuly Z. Zhylagan zhyldar shezhiresi [Chronicle of the weeping years]. (Almaty, 1995, 167 p.), [inKazakh].
2. G. Baizhuma, Z.O. Dukenbaeva Mongolia kazaktarynyn repressiya dauirindegi kily tagdyry [The fate of Mongolian Kazakhs in the era of repression. Bulletin of Karaganda university]. Karaganda. 2021. P. 28, [in Kazakh].
3. Zardyhan K. Mongoliyadagy kazaktar. Ekinshi kitap. [Kazakhs in Mongolia. Thesecond book], (Almaty, 2007, 81 p.), [in Kazakh].
4. Suragan R. Kuzhyrty kurbandary [Victims of torture]. (Baian-Olgii, 2004, 28 p.), [in Kazakh].
5. Batunaev E. V. Sovremennyy vzglyad na politicheskie repressii v Mongolii 1930–1940 gg. [Modern view on political repressions in Mongolia 1930–1940] Izvestiya Vostochnogo instituta. 2018. No. 3. P. 58–64, [in Russian].

Information about the authors:

Omash Salima Bolatkyzy – Ph.D. student of the Faculty of International Relations, L.N. Gumilyov Eurasian National University, Astana, Kazakhstan.

Koblandin Kalybek Ibragimovich – Doctor of Historical Science, Professor of the Faculty of International Relations, L.N. Gumilyov Eurasian National University, Astana, Kazakhstan.

Омаш Салима Болатқызы – халықаралық қатынастар факультетінің Ph.D. докторанты Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Астана, Қазақстан.

Қобландин Қалыбек Ибрагимұлы – тарих ғылымдарының докторы, халықаралық қатынастар факультетінің профессоры, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Астана, Қазақстан.

Пунит Гаур

Үндістанның халықаралық істер жөніндегі кеңесі, Нью-Дели, Үндістан
(E-mail: punit.gaur@icwa.in)

Үндістан мен Қазақстан арасындағы қарым-қатынас: саяси аспект

Аңдатпа. Зерттеу тақырыбының өзектілігі Үндістан мен Қазақстан саясатын зерттеудің маңыздылығымен сипатталады. Мақалада автор халықаралық аренадағы екі елдің арасындағы қарым – қатынас мәнін ашады. Үндістанның Қазақстанмен қарым-қатынасы ғасырлар бойғы өркениеттік және мәдени байланыстарға негізделген. 1990 жылдардың басында Орталық Азияның бес тәуелсіз Республикасы құрылғаннан бері Үндістан мен Қазақстан бірегей қатынастар мен аса маңызды әріптестік қатынастар орнатты. Үндістан өзінің алыс көршісі саналатын Қазақстанмен дипломатиялық қарым-қатынас орнатқан алғашқы елдердің бірі болды. Премьер-министр Нарендра Модидің 2015 жылы Орталық Азияның барлық бес еліне, соның ішінде Қазақстанға сапары Үндістан мен аймақ арасындағы өзара іс-қимылды нығайтудағы маңызды кезең болып саналады. Қазақстан Үндістан үшін, әсіресе энергетикалық ресурстар мен экономикалық әлеуетке қатысты үлкен маңызға ие. Қазақстан Үндістанның Орталық Азиядағы ең ірі сауда серіктесі болып табылады. Үндістан әлемдегі бесінші ірі экономика болып табылады және басқа да қосымша нарықтарды құрумен қатар, Қазақстан үшін кең нарыққа айналу мүмкіндігіне ие. Қарым-қатынастарға елеулі серпін мен жаңа ауқым бере отырып, Үндістан 2022 жылғы қаңтарда Орталық Азия елдерінің барлық бес мемлекет басшыларының, соның ішінде Қазақстанның қатысуымен тарихтағы алғашқы Үндістан-Орталық Азия саммитін ұйымдастырды.

Түйін сөздер: Саясат, мемлекет, сыртқы саясат, көпвекторлы саясат, Қазақстан, Үндістан, жұмсақ күш, Орталық Азия.

DOI: <https://doi.org/10.32523/2616-6887/2022-141-4-131-135>

Редакцияға түсті: 17.10.2022 / Қабылданды: 23.11.2022

Кіріспе

КСРО ыдырағаннан кейін Қазақстан басқа да ықпалды державалардың — ең алдымен АҚШ пен Қытайдың, содан кейін басқалардың мүдделерін ескеруі керек екенін тез түсінді. Әр түрлі державалардың мүдделері тиісті дәрежеде ескеріліп, елдің көпвекторлы сыртқы саясаты аясында өзара байланысты болды. Дәл осы жағдайда Тұңғыш президент Нұрсұлтан Назарбаев

сыртқы саяси бағытты әзірлеу және іске асыру барысында экономикалық дамуға жол ашып, өз билігін нығайту үшін Қазақстанның ұлттық-мемлекеттік бірегейлігін қалыптастырды. Көпполярлы әлемдік тәртіпте Үндістан — әлемдегі ең жылдам дамып келе жатқан экономикалардың бірі, жаһандық ауқымдағы ықпалды ойыншы, Қазақстанмен терең тарихи байланыстары мен өсіп келе жатқан сауда айналымы бар және ешқандай елеулі қақтығыстары жоқ ел-Қазақстан үшін

әлемдік саясаттағы тартымды әріптес болып көрінеді және бұл әріптестік ұзақ мерзімді перспективада өзара тиімді болуы мүмкін.

Зерттеу әдістері

Бұл жұмыста ғылыми зерттеудің келесі әдістері қолданылды: эмпирикалық және салыстырмалы-тарихи. Бұл әдістермен арнайы еңбектер, мерзімді басылымдар және т.б. қолданылды. Эмпирикалық әдіс көпвекторлы саясатты түсінудің нақты тарихи фактілері мен тәсілдерін зерттеуге және салыстыруға мүмкіндік берді. Салыстырмалы тарихи әдіс саясаттың әр уақытта өзгеріс позициясын салыстырумен сипатталады.

Талқылау

Үндістан халықаралық аренада енді жабайы қасқырға ұқсамайды. Ел тек COVID-19 пандемиясы ғана бәсеңдетуі мүмкін бұрын-соңды болмаған экономикалық өсуді көрсете отырып, барлық халықаралық ұйымдардың жұмысында маңызды рөл атқарады. Осы жылдар ішінде Үндістан қорғаныс шығындарын ұлғайту, ядролық сынақтар жүргізу және блоктарға қосылмау саясатынан шегінбестен Ядролық қаруды таратпау туралы шартқа қол қоюдан бас тарту арқылы өзінің «қатты күшін» айтарлықтай арттырды [1, с.1250].

Үндістан ядролық держава болғанымен, өзінің ядролық саясатында «бірінші қолданбау» принципін ұстанады, бұл қақтығыстарды шешудің әскери әдістеріне бағдардың жоқтығын дәлелдейді. Ал бұл өз кезегінде оны сенімді экономикалық серіктес ретінде көруге мүмкіндік береді. Бұл ретте оның саясатын қалыптастыру мен жүзеге асыруда мемлекеттік емес субъектілер мен екінші деңгейлі дипломатияның рөлін назардан тыс қалдыруға болмайды. Іскерлік топтар, орта тап, студенттер және жоғары білікті мамандар еліміздің заманауи әлемдік тәртіпке енуіне маңызды үлес қосты.

Үндістан мен Қазақстан терроризмді ортақ қауіп ретінде қарастыратындықтан,

лаңкестікке қарсы стратегияларды бірлесіп әзірлеп, әскери жағтығуларға қатыса алады. Сонымен қатар, Қазақстан Ядролық қаруды таратпау туралы шартқа қатысушы ретінде қарусыздануды қолдайды. Осыған байланысты Үндістан екіжақты күшті қарым-қатынастарды дамыту үшін жұмсақ күш дипломатиясының құралдарын пайдалана алады және қолдануы керек.

Екі мемлекеттің ішкі саясаты әртүрлі аймақтық және тілдік топтардың, таптар мен нәсілдердің өкілдерін қалыптасып келе жатқан біртұтас қауымдастыққа біріктіру арқылы олардың ұлттық-мемлекеттік бірегейлігін қалыптастыруға және сақтауға бағытталған. Сонымен қатар, жаңа мемлекет баяу болса да, демократияландыру жолымен алға жылжуда және Үндістан «демократияның экспортына сенбесе де» [2], соған қарамастан Қазақстанға оның дамуына көмектесуі керек. 21 ғасырда соғыс экономикалық дамуға қауіп төндіреді және мемлекеттің шынайы күші әскери күшпен емес, экономиканың күшімен анықталады. Дамушы елдер үшін ең бастысы экономикалық өсімге айналады. Осылайша, экономикалық бәсекелестік ынтымақтастыққа мүмкіндіктер ашады.

Бүгінде аймақта Ресей, Қытай, АҚШ, Түркия, ЕО, Жапония, Пәкістан және Үндістан қатысатын жаңа Ұлы ойын басталды. Бұл акторлардың барлығы өздерінің энергетикалық қажеттіліктерін қанағаттандыру үшін өздерінің ықпал ету аясын «ойып» алғысы келеді. Осы жаңа Ұлы ойын аясында Қазақстан теңгерімді сыртқы саясат жүргізіп, экономиканы, әсіресе көмірсутек өнеркәсібін дамыту бағытында жұмыс жасауда. Елдің экономикалық жағдайы жақсарып келе жатқанда, Н.Назарбаев президенттіктен кеткеннен кейін де мемлекеттік саясатты қатаң бақылауда ұстайды [3]. Ол мұны тікелей шетелдік инвестицияларды тартатын, инвесторларға ел экономикасына еркін инвестициялауға мүмкіндік беретін, бірақ ұлттық ресурстарды теріс пайдалануға тыйым салатын әртүрлі мемлекеттік институттар мен ережелер арқылы жасайды. Соған қарамастан мемлекет

әртүрлі деңгейдегі сан қырлы міндеттерге тап болады. Ол ислам фундаментализмімен, есірткі саудасымен және адам саудасымен күресу керек. Бұл Ауғанстанның салыстырмалы жақындығымен және екі елді бөліп тұрған Орталық Азия елдеріндегі шекаралық бақылаудың әлсіздігімен байланысты [4].

Қазақстан үшін тағы бір қиындық – теңізге шығу мүмкіндігінің жоқтығы. Осы себепті экономиканың дамуы үшін ол әрқашан басқа елдермен өзара түсіністікке қол жеткізуді қажет етті. Атап айтқанда, ел көне Жібек жолын жаңғыртуға белсенді атсалысып, Ресей, Үндістан сынды елдермен екіжақты қарым-қатынасты одан әрі нығайтуды жоспарлап отыр. Осындай саясаттың тағы бір көрінісі Қазақстанның бастамасымен құрылған G-Global коммуникациялық платформасы сияқты институттар. Астана экономикалық форумы жаңа елдерді осы икемді және аз ресімделмеген құрылымға енгізу және G-20 G-Global-ға дейін кеңейту стратегиясын әзірлеуге ұмтылады. Кезінде Қазақстанның сол кездегі Президенті Н.Назарбаев оның аясында халықаралық саудаға және жаһандық дағдарыстарды еңсеруге қатысты маңызды шешімдер қабылдануы үшін бұл құрылымға қатысатын елдердің саны артуы керек деген еді [5]. Осы тұрғыда қазіргі премьер-министр А.Мамин үнділік инвестиция тарту бойынша үйлестіру кеңесін құрып үлгерді. Институттарды құру қажет, өйткені дәл институттар арқылы мемлекеттердің қолайлы мінез-құлқы сақталады, бұл оларға ауқымды қақтығыстарды болдырмауға мүмкіндік береді.

Үндістан мен Қазақстан көпжақты форумдардың, соның ішінде АӨСШК, ШЫҰ және БҰҰ ұйымдарының қамқорлығымен белсенді ынтымақтастықта. Үндістан Азиядағы өзара іс-қимыл және сенім шаралары жөніндегі кеңесте (АӨСШК) Қазақстанның бастамасын дәйекті түрде қолдап, осы үдеріске белсенді қатысуда. Қазақстан Үндістанның кеңейтілген БҰҰ Қауіпсіздік Кеңесіндегі тұрақты мүшелігін қолдайды және Үндістанның 2021-22 жылдардағы

тұрақты емес мүшелігіне қолдауын кеңейтті. Үндістан Қазақстанның 2017-18 жылдардағы БҰҰ Қауіпсіздік Кеңесінің тұрақты емес мүшесі лауазымына сәтті кандидатурасын қолдады [6, с. 32].

Соңғы 30 жылда Қазақстан мемлекет экономикасына тікелей шетелдік инвестициялардың жеңіл ағынын жеңілдету арқылы экономикалық өсімге қол жеткізу үшін көпвекторлы сыртқы саясат ретінде белгілі бірегей сыртқы саясатты қалыптастырды. Қазақстанның халықаралық аренадағы ықпалы да айтарлықтай артты. Ол халықаралық қақтығыстар мен дауларды реттеуде келіссөздер алаңдарын қамтамасыз етіп, түрлі саяси дағдарыстарды қалыпқа келтіруде делдал ретінде өз ұстанымын бекітті. Прагматизм, белсенділік, көпвекторлы көзқарас және сындарлы диалогқа ұмтылу елдің сыртқы саяси контурын құруда маңызды рөл атқарды. Жалпы алғанда, Қазақстанның сыртқы саясаты ынтымақтастық, даму және қауіпсіздік саласындағы өңірлік және жаһандық күн тәртібін жүзеге асыруға бағытталған тиімді үлгі болып табылады [7].

Қорытынды

Қазіргі уақытта Қазақстан өмірінің барлық салаларында құрылымдық қайта құрулар жүріп жатыр. Сыбайлас жемқорлықпен күресу, экономикалық және әлеуметтік әділеттілікті қамтамасыз ету, заң үстемдігі мен адам құқықтарын қамтамасыз ету – үкімет тарапынан қолға алынған бастамалардың бірі. Ресей, Қытай және АҚШ мүдделеріне қарсы Үндістан Қазақстанның көпвекторлы сыртқы саясатында өзі үшін маңызды орын алуы қажет. Сонымен қатар, Үндістан қиын уақытта екі ел бір-біріне көмекке келеді деген үмітті жан-жақты дамыта отырып, Қазақстанмен байланысты нығайтуға бар күш-жігерін салуы керек. Үндістан сияқты ел ең алдымен жұмсақ электр құралдарына сенуі керек. Мемлекеттер арасында әрқашан күрделі өзара тәуелділіктер болады және шиеленіс жағдайлары туындайды, бұл «қырғи-қабақ соғыс» дәуіріндегідей өзара тежеу әрекеттеріне

әкеледі. Ал екі ел де дипломатияны, сауданы құрал ретінде пайдаланып, экономикалық, мәдени және әлеуметтік дамуға жол аша алады.

Соңғы сегіз жыл ішінде екі мемлекет – Үндістан мен Қазақстан халықаралық аренада күрделі өзара тәуелділікпен белгіленген ұзақ

жолдан өтті. Олар жұмсақ күш, сауда және ұзақ тарихи байланыстардың арқасында екіжақты қарым-қатынастарындағы табысты және тұрақты өсу үрдісін көрсетті. Осылайша, Қазақстан мен Үндістан арасындағы ынтымақтастықтың келешегі зор деген қорытындыға келуге болады.

Әдебиеттер тізімі

1. The Role of Oil and Gas in Kazakhstan's Foreign Policy: Looking East or West? // Europe-Asia Studies. – 2007. – Vol. 59. – No. 7. – P. 1179-1199.
2. Chilamkuri R.M. Crossing the Rubicon: The Shaping of India's New Foreign Policy, Delhi: Penguin, 2003. – P. 11.
3. Rudenko Ye.I. Current Status, Problems and Prospects of India-Kazakhstan Cooperation in Political Sphere // FPRC Journal-10. – 2012. – No. 2. – P. 10.
4. Kaushiki N. The New Great Game and India's Connect Central Asia Policy: Strategic Perspectives and Challenges // Journal of International and Area Studies. – 2013. – P. 83-100.
5. G Global. Retrieved from G-Global: The Concept of G-Global Initiative. – 2015 – P. 83-100.
6. Mustapova K. The Indian strategy for Central Asia: goals, challenges and prospects // Bulletin Social-Economic and Humanitarian Research. – 2019. – No.3 (5). Available at: <https://cyberleninka.ru/article/n/the-indian-strategy-for-central-asia-goals-challenges-and-prospects> (accessed 15.12.2022).
7. The Role of Oil and Gas in Kazakhstan's Foreign Policy: Looking East or West? // Europe-Asia Studies. – 2007. – Vol. 59. – No. 7. – P. 1179-1199.
8. Хайдарова Д. Основные направления международного сотрудничества Индии и стран Центральной Азии // ORIENSS. 2022. Available at: <https://cyberleninka.ru/article/n/osnovnye-napravleniya-mezhdunarodno-go-sotrudnichestva-indii-i-stran-tsentralnoy-azii> (дата обращения: 16.12.2022).

Пунит Гаур

Индийский совет по международным делам (ICWA), Нью-Дели, Индия

Взаимоотношения Индии и Казахстана: политический аспект

Аннотация. Актуальность темы исследования характеризуется важностью изучения политики Индии и Казахстана. В статье автор раскрывает значение политики и ее значение на международной арене. После распада Советского Союза экономика Казахстана была очень слабой, потому что большая часть промышленных предприятий осталась на территории России. Для создания условий для экономического роста государство разработало уникальную внешнеполитическую стратегию, известную как многовекторная внешняя политика, которая поощряет приток прямых иностранных инвестиций в экономику. После экономической либерализации в 1991 году Индия очень заинтересовалась Центральной Азией. С тех пор Индия и Казахстан прошли долгий путь, характеризующийся сложной взаимозависимостью двух стран на международной арене. Опираясь на инструменты «мягкой силы», торговлю и давние исторические связи, страны показали устойчивую тенденцию к расширению и укреплению взаимных отношений, и четкие перспективы развития отношений Индии с Центральной Азией, в частности с Казахстаном, выглядят очень хорошие и иметь обнадеживающее будущее.

Ключевые слова: Политика, государство, многовекторность внешней политики, Казахстан, Индия, мягкая сила, Центральная Азия.